

RAQAMLI MEDIAMADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING
ZAMONAVIY TA'LIM PARADIGMALARI.

Narmanov Alisher Xasanovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Fakultetlararo ijtimoiy fanlar” kafedrası

p.f.f.d(PhD), v.b.dotsent

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilardan axborotni tanqidiy tahlil qilish, media muhitda mas’uliyatli harakat qilish, sun’iy intellekt va raqamli platformalardan pedagogik maqsadda oqilona foydalanish, o‘quvchilarda mediasavodxonlik va raqamli xavfsizlik madaniyatini shakllantirish kabi fikrlar bayon etilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilardan axborotni tanqidiy tahlil qilishning amaliy hamda nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tayanch so‘z va iboralar: paradigma, raqamli transformatsiya, mediamadaniyat, mediasavodxonlik, axborot savodxonligi, faktcheking, raqamli xavfsizlik, sun’iy intellekt, mediamatn.

АБСТРАКНЫЙ В исследовании определены требования к будущим педагогам, такие как критический анализ информации, ответственное поведение в медиасреде, разумное использование искусственного интеллекта и цифровых платформ в педагогических целях, а также формирование у учащихся культуры медиаграмотности и цифровой безопасности. Результаты исследования способствуют укреплению практических и теоретических основ критического анализа информации для будущих учителей.

Ключевые слова и фразы: парадигма, цифровая трансформация, медиакультура, медиаграмотность, информационная грамотность,

фактчекинг, цифровая безопасность, искусственный интеллект, медиатекст

ABSTRACT The study outlines requirements for future educators, such as the critical analysis of information, responsible behavior in the media environment, the prudent use of artificial intelligence and digital platforms for pedagogical purposes, and the fostering of a culture of media literacy and digital safety among students. The research findings contribute to strengthening the practical and theoretical foundations of critical information analysis for future teachers.

Key words and phrases: paradigm, digital transformation, media culture, media literacy, information literacy, fact-checking, digital security, artificial intelligence, media text

Raqamli jamiyat sharoitida ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar faqat o'qitish vositalari yoki texnologiyalarining yangilanishi bilan cheklanmay, ta'limning maqsadi, mazmuni, ishtirokchilari roli, o'quv faoliyati shakllari va natijalarini baholash mezonlarini ham tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. An'anaviy ta'limda asosiy e'tibor tayyor bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim paradigmalari mustaqil axborot izlash, raqamli muhitda tanqidiy fikrlash, mediakontentni tahlil qilish, sun'iy intellekt va onlayn platformalardan maqsadli foydalanish, axborot xavfsizligi va raqamli etikaga rioya etish kabi yangi kasbiy sifatlarni shakllantirishni talab qilmoqda. Shu jihatdan raqamli mediamadaniyat bo'lajak o'qituvchining alohida texnik ko'nikmasi emas, balki zamonaviy ta'lim paradigmalari ta'sirida shakllanadigan, uning pedagogik faoliyati, kasbiy mas'uliyati va o'quvchilarni raqamli muhitga tayyorlash qobiliyati bilan bevosita bog'liq integrativ sifat sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli mazkur paragrafda raqamli ta'lim, mediata'lim va sun'iy intellekt davridagi paradigmalar

o'zgarishlarning raqamli mediamadaniyat mazmuni, vazifalari va pedagogik natijalariga ta'siri tahlil qilinadi.

Raqamli jamiyat sharoitida ta'lim tizimida kechayotgan o'zgarishlar faqat yangi texnik vositalardan foydalanish yoki dars jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bilan cheklanmaydi. Bu o'zgarishlar ta'limning maqsadi, mazmuni, metodlari, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabat, bilim manbalari, o'quv faoliyati shakllari hamda ta'lim natijalarini baholash mezonlarini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Shu ma'noda hozirgi davrda ta'lim tizimi an'anaviy ta'lim paradigmasidan raqamli ta'lim paradigmasiga o'tish bosqichini boshdan kechirmoqda. Bu o'tish jarayoni bo'lajak o'qituvchilarda raqamli mediamadaniyatni rivojlantirish zaruratini yanada kuchaytiradi, chunki raqamli muhitda samarali faoliyat yuritish uchun faqat texnologiyadan foydalanish emas, balki axborotni tanqidiy baholash, mediakontentni tahlil qilish, raqamli muloqot madaniyatiga rioya etish va sun'iy intellekt vositalaridan mas'uliyatli foydalanish talab etiladi.

An'anaviy ta'lim paradigmasida axborot manbalari nisbatan cheklangan va barqaror bo'lgan. Talaba asosan o'qituvchi tavsiya qilgan adabiyotlar, darsliklar va ma'ruza materiallariga tayangan. Bu holatda axborotni tanlash, uning ishonchliligini tekshirish, manbalarni qiyoslash, mediaxabarlarini tahlil qilish kabi ko'nikmalar ta'lim jarayonining markaziy vazifasiga aylanmagan. Chunki axborot oqimi ustidan nazorat ko'proq o'qituvchi va ta'lim muassasasi tomonidan amalga oshirilgan. Raqamli jamiyatda esa vaziyat mutlaqo o'zgardi: talabalar internet, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar, sun'iy intellekt tizimlari, elektron kutubxonalar, bloglar, videokontent va turli mediamanbalar orqali juda katta hajmdagi axborotga mustaqil kirish imkoniyatiga ega bo'ldi. Shuning uchun endi asosiy masala axborotni topish emas, balki uni saralash, ishonchliligini baholash, mazmunini tanqidiy tahlil qilish va ta'limiy maqsadda to'g'ri qo'llashdan iborat bo'lib qoldi.

Raqamli ta'lim paradigmasi aynan mana shu yangi ijtimoiy-axborot voqeligi asosida shakllanadi. Unda ta'lim jarayoni ochiq, interaktiv, ko'p manbali, moslashuvchan va texnologiyalar bilan boyitilgan muhitda tashkil etiladi. Raqamli ta'lim paradigmasida talaba tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki axborotni izlovchi, tanlovchi, qayta ishlovchi, tahlil qiluvchi, muhokama qiluvchi va yangi bilim yoki mediamahsulot yaratuvchi faol subyekt sifatida qaraladi. O'qituvchining roli ham o'zgaradi: u faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini loyihalovchi, raqamli resurslarni saralovchi, talabaning mustaqil izlanishini yo'naltiruvchi, mediamuhitda xavfsiz va madaniy faoliyat yuritishga o'rgatuvchi, tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi pedagogik rahbarga aylanadi.

An'anaviy va raqamli ta'lim paradigmalari o'rtasidagi asosiy farq bilimga munosabatda namoyon bo'ladi. An'anaviy paradigmada bilim ko'proq tayyor mazmun sifatida qabul qilinsa, raqamli paradigmada bilim izlanish, tahlil, muloqot, tajriba, raqamli vositalar bilan ishlash va yangi ma'no yaratish jarayonida shakllanadi. An'anaviy paradigmada "o'qituvchi — bilim manbai" tamoyili ustuvor bo'lsa, raqamli ta'limda "o'qituvchi — yo'naltiruvchi, talaba — faol ishtirokchi, raqamli muhit — ta'limiy imkoniyatlar maydoni" tamoyili muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat o'z fani bo'yicha bilimdonlikni, balki raqamli muhitda axborot bilan ishlash, mediakontentni baholash, o'quvchilarni raqamli xavflardan himoya qilish va axborot oqimini pedagogik maqsadga yo'naltira olish qobiliyatini talab etadi.

Raqamli ta'lim paradigmasi o'quv faoliyati mazmunini ham kengaytiradi. Endilikda ta'lim jarayonida elektron ta'lim resurslari, LMS platformalari, onlayn kurslar, videoma'ruzalar, interaktiv simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar, sun'iy intellekt asosida ishlaydigan yordamchi vositalar, raqamli baholash tizimlari va mediakontent yaratish platformalaridan foydalanish tabiiy holga aylanmoqda. Bu vositalar ta'lim jarayonini vizual, interaktiv va individuallashtirilgan shaklda tashkil etish imkonini beradi. Biroq

raqamli vositalarning mavjudligi o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirmaydi. Ularning samarasi o'qituvchining pedagogik maqsadi, metodik tayyorgarligi, mediamadaniyati va raqamli resursni ta'lim mazmuniga qanchalik to'g'ri integratsiya qilishiga bog'liq.

An'anaviy ta'lim paradigmasidan raqamli ta'lim paradigmasiga o'tish o'qituvchining kasbiy funksiyalarini ham qayta belgilaydi. An'anaviy modelda o'qituvchi bilimni tushuntiruvchi va nazorat qiluvchi shaxs sifatida maydonga chiqsa, raqamli ta'limda u mediamuhitni pedagogik boshqaruvchi, raqamli resurslar kuratori, onlayn muloqot tashkilotchisi, axborot xavfsizligi bo'yicha maslahatchi, AI vositalaridan oqilona foydalanishni o'rgatuvchi va o'quvchilarda tanqidiy mediatafakkurni shakllantiruvchi mutaxassisga aylanadi. Bu o'zgarish bo'lajak o'qituvchilar tayyorgarligida raqamli mediamadaniyatni alohida o'rganish zaruratini keltirib chiqaradi. Chunki o'qituvchi o'zi raqamli mediamadaniyatga ega bo'lmasdan turib, o'quvchilarda mediasavodxonlik, raqamli xavfsizlik, axborot tanlash madaniyati va sun'iy intellektdan mas'uliyatli foydalanish ko'nikmalarini shakllantira olmaydi.

Raqamli ta'lim paradigmasi, shuningdek, baholash tizimiga ham yangicha yondashuvni talab etadi. An'anaviy ta'limda baholash ko'pincha bilimni eslab qolish, qoidalarni bilish, berilgan savollarga javob berish yoki tayyor ma'lumotni qayta bayon etish bilan bog'liq bo'lgan. Raqamli ta'lim sharoitida esa baholash talabaniing axborotni qanday topishi, manbani qanday tanlashi, mediakontentni qanday tahlil qilishi, raqamli resursdan qanday foydalanishi, sun'iy intellekt javobini qanday tekshirishi, raqamli mahsulot yaratishi, jamoaviy onlayn faoliyatda qanday ishtirok etishi va o'z faoliyatini qanday refleksiv baholashini ham qamrab olishi zarur. Demak, raqamli ta'lim paradigmasi ta'lim natijasini faqat bilim darajasi bilan emas, balki bilimni amaliyotda qo'llash, raqamli muhitda mustaqil harakat qilish va ijtimoiy-pedagogik mas'uliyatni namoyon etish bilan belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – 09.10.2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – 06.10.2020.
3. Tomczyk Ł. Digital competence among pre-service teachers: A global perspective on curriculum change as viewed by experts from 33 countries // Evaluation and Program Planning. – 2024. – Article 102449. – DOI: 10.1016/j.evalprogplan.2024.102449.
4. Köstler V., Wolff M.-S. Promoting Digital Competencies in Pre-Service Teachers: The Impact of Integrative Learning Opportunities // Education Sciences. – 2025. – Vol. 15, № 3. – Article 337. – DOI: 10.3390/educsci15030337.
5. Gilishtaganova O.M. Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli kompetensiyalarning ahamiyati // Science Shine. – 2025. – Issue 13(48), Vol. 1.
6. Hafizov A. Professional ta'lim muassasalari maxsus fan o'qituvchilarining mediakompetentligini rivojlantirish metodikasi // Academic Research in Modern Science. – 2025. – T. 4, № 26.

